

PERCEPEREA MEDIULUI AMBIANT - BAZA ACTIVITĂȚII ARTISTICO-PLASTICE A COPILULUI

STAMATI Maria, lect. univ. Catedra Psihopedagogie și Educație Preșcolară

Rezumat. *Educația plastică reprezintă factorul esențial al educației și dezvoltării personalității copilului care se realizează prin cunoașterea frumosului din natură, societate receptat, evaluat și cultivat la nivelul sensibilității, al raționalității și al creativității umane. Activitățile artistico-plastice constituie un important mijloc de dinamizare a vieții copilului, a proceselor sale intelectuale, afectiv-voliționale și motivaționale. Totodată, activitatea plastică, în mod sporit, dezvoltă creativitatea, spiritul de observație, atenția, reprezentările spațiale, imaginația creatoare, interesul și plăcerea de a desena, colora, a modela, interesul pentru operele de artă.*

Abstract. *Fine arts education is the essential factor of education and development of the child's personality that is achieved by knowing the beauty of nature, society received, evaluated and cultivated in terms of sensitivity, rationality and human creativity. Artistic-plastic activities are an important means of dynamizing the child's life, his intellectual, affective-volitional and motivational processes. At the same time, plastic activity, in an increased way, develops creativity, the spirit of observation, attention, spatial representations, creative imagination, interest and pleasure in drawing, coloring, modeling, interest in works of art.*

Cuvinte-cheie: *percepere, educație plastic, expresivitate, imagine artistică.*

Keywords: *perception, plastic education, expressiveness, artistic image.*

Perceperea operei de artă sau obiectelor și fenomenelor înseamnă a sesiza prin simțuri, a cunoaște prin mijlocirea organelor de simț și prin reflectarea în conștiință cu ajutorul gândirii a obiectelor și fenomenelor din realitatea înconjurătoare

Care sunt mecanismele percepției? Analizele fenomenologice și semio-cognitiviste moderne avansează o concluzie comună, aceea că la toate nivelurile senzoriale și mentale apar structuri care interacționează și se determină reciproc. S-a căzut de acord că, există trei niveluri de aprehendare a imaginii artistice:

- 1) nivelul plastic (suprafețe, dimensiuni, culoare);
- 2) nivelul perceptual (sesizarea formelor, a cantităților și calităților cromatice);
- 3) nivelul rațional-afectiv (decuparea afectiv-emoțională a reprezentărilor figurative sau abstracte și procesarea lor mentală, prin inducții, deducții și presupoziii).

Procesul intelectual (nivelul rațional-ideatic): judecarea elementelor percepute prin procesul fizic-senzorial și înțelegerea mesajului transmis, concretizat în subiect; rezultatul este înțelegerea sensurilor denotative și conotative ale operei de artă, aprecierea valorică, istorică și social-umană a

acesteia, cât și a obiectelor, fenomenele mediului. În general, sunt patru criterii funcționale în ordonarea axiologică a obiectelor observate:

1. criteriul tehnic (fizic-senzorial);

2. criteriul rațional-intelectual (conținut plastic, conținut obiectual, structuri și definire tematică) claritatea și simplitatea conținutului, cromatismul;

3. criteriul psiho-emoțional și cognitiv - forță de impact și putere de impresionare, originalitate, sentimente și stări afective asociate și mesajul artistic.

4. dacă este percepută o operă de artă se vor respecta criteriile calitative ale compoziției plastice (structurarea, aranjamentul artistic și rațional al unei imagini), echilibrul judicios, bună repartizare a liniilor și volumelor, raporturi armonice între culoare și obiecte, între obiecte și fond, centre de interes bine determinate (legea unității semantice a tabloului a sculpturii). După cum vedem, perceperea mediului ambiant cât și a operelor de artă plastică necesită o muncă deosebită. Cum pedagogul dirijează activitatea de matematică, citit-scris, la fel trebuie organizată și cea de percepere a mediului, a operelor de artă plastică.

Instruirea învață copilul să cerceteze, să studieze, să întreprindă o analiză a operelor de artă: pictură, grafică, sculptură, arhitectură. Ba mai mult decât atât, educatorii însuși posedă capacități artistico-plastice care te fac să plângi. Această opinie are suport real: au fost întreprinse observări, discuții cu educatorii din toate raioanele republicii, au fost analizate lucrările copiilor. În cel mai bun caz copilului i se propune colorarea unui contur, fără a cunoaște tehnica colorării, sau să se „jocă” cu plastilina (ceea ce nu este de dorit să se lucreze cu ea). Din acest motiv propunem cercetarea problemei percepției artistico-plastice pentru a o sensibiliza. Educația plastică reprezintă factorul esențial al educației și dezvoltării personalității copilului care se realizează prin cunoașterea frumosului din natură, societate receptat, evaluat și cultivat la nivelul sensibilității, al raționalității și al creativității umane. Activitățile artistico-plastice constituie un important mijloc de dinamizare a vieții copilului, a proceselor sale intelectuale, afectiv-voliționale și motivaționale. Totodată, activitatea plastică, în mod sporit, dezvoltă creativitatea, spiritul de observație, atenția, reprezentările spațiale, imaginația creatoare, interesul și plăcerea de a desena, colora, a modela, interesul pentru operele de artă.

Activitatea plastică se bazează pe perceperea lumii din mediul copilului. Din acest motiv dezvoltarea percepției devine problemă esențială în metodică instruirii. Activitatea oricărui plastician este inițiată de contemplarea vie – perceperea, în procesul căreia poate fi cunoscut profund și amplu lumea obiectelor și fenomenelor. Crearea chipului artistic presupune transmiterea unui conținut într-o formă mai vie, pregnantă și emoțională. De aceea, perceperea vieții de către plastician va unifica latura cognitivă cu cea emoțională. Perceperea obiectelor și fenomenele mediului de către plastician

poartă un specific deosebit. Plasticianul, când percepe obiectul cu perspectiva de a-l reda, minuțios studiază forma, culoarea, amplasarea lui în spațiu.

Vestitul savant-fiziolog Secenov I. M. menționa: „omul când contemplează obiectul, parcă ar suprapune ceea ce vede la moment cu imaginile percepute anterior, care au fost păstrate în memorie: dacă aceste imagini corespund, omul recunoaște obiectul care se află în câmpul său de vedere”. Particularitățile exteriorului obiectului au o valoare definitivă pentru plastician pentru că imaginea trebuie să fie concretă, vie, aprinsă. Cu cât experiența și tehnica de lucru a plasticianului este mai bogată, cu atât creațiile sale vor fi mai perfecte (Pudolf Arheim).

Pictorul Iuon C.F scria că, plasticianul trebuie să perceapă din mediu totul ce este obișnuit și neobișnuit, să găsească deosebiri și asemănări, să generalizeze și să compare, să studieze compoziția și simfonia coloritului. Astfel, obiectul sau fenomenul este perceput integru, ceea ce constituie baza esențială a artei. Perceperea mediului nu este o acțiune pasivă, reflectare ca în oglindă a semnelor exteriorului obiectului perceput. Plasticianul trebuie numai singur să înțeleagă, să simtă, să treacă prin sine esența obiectului sau fenomenul, însă să fie redade astfel ca spectatorul să le înțeleagă, să trezească emoții, sentimentele, simțite de plastician. În aceasta și constă valoarea operei de artă. Deci, creația plasticianului presupune posedarea experienței bogate de impresii ale vieții și cultura percepției. Datorită acestor calități, creațiile sale vor fi convingătoare cu conținut realist, veridic și sincer.

Cercetând problema dată ținem să menționăm, că cultura percepției obiectelor, fenomenelor și a operelor de artă trebuie realizată din perioada vârstei preșcolare. Arta plastică servește un izvor de extindere și consolidare a reprezentărilor despre mediul ambiant, dezvoltare a sentimentelor și cultivare a atitudinilor. Experiența copilului este mică, de aceea trebuie să-i organizăm condiții pentru observare preventivă a obiectului, ca el să poată cerceta, să memoreze esențialul, caracteristicile și expresivitatea celor observate. Lipsa acestor condiții este cauza multor greșeli în activitatea de desen, aplicație și modelare a copilului. Psihologul și pedagogul Teplov B.M. în activitate sa orienta elevii săi spre caracterul percepției obiectului, fenomenului care, în perspectivă trebuie realizat. A învăța copilul să perceapă, scrie savantul, îl ajută să vadă și să simtă mai precis și mai pătrunzător opera de artă sau mediul. De aceea, educația plastică se află într-o legătură dialectică cu educarea capacității de a observa. Dezvoltarea capacităților de percepere artistico-plastică urmărește două scopuri. În primul rând, îmbogățirea experienței estetice și cunoaștere a mediului, și în al doilea rând - concretizarea reprezentărilor despre lumea obiectelor și fenomenelor.

Experiența percepției copilului se extinde în tot procesul educațional: în cadrul activităților, plimbărilor, excursiilor, distracțiilor etc. Aceste acțiuni educaționale precedează activitatea plastică, copilul acumulează noi impresii despre viață, această cale de formare a impresiilor este semnificativă la vârsta de 5-7 ani, în această perioadă majoritatea temelor sunt realizate după imaginație. Extinderea tematicii intensifică reprezentările despre obiecte și fenomene. La copii apare atitudinea critică față

de lucrarea sa și a colegilor. Ei nu sunt mulțumiți de lipsa asemănării imaginii cu obiectul real. Capacitatea de redare a obiectelor necesită un studiu detaliat al părților componente, forma lor, amplasarea unei părți față de cealaltă. De exemplu, locul unde se fixează în imagine ochii unui animal sau om. Activitatea de percepere, observare a obiectelor neapărat, va fi însoțită de emoții estetice puternice, ceea ce este foarte important pentru activitățile următoare.

Care sunt particularitățile perceperii de către copil a operelor de artă la vârsta preșcolară? Este cunoscut faptul că pictura și sculptura poartă caracter spațial. Imaginea este redată pe o suprafață și poate fi percepută doar vizual. În pictură mijlocul de bază de redare a imaginii este culoarea prin care se reflectă lumea reală sau închipuită.

La vârsta preșcolară activitatea de artă este percepută diferit. Copilul nu înțelege varietatea planurilor, a figurilor, compoziția, centrul compoziției, subiectul. El evidențiază doar culoarea. Îndrumările pedagogului îl fac să înțeleagă principalul și secundarul, să determine linia de subiect. Pictura necesită o durată lungă pentru examinarea ei, concentrarea atenției, cercetarea detaliilor. De aceea, cunoașterea și contemplarea operelor de artă la vârsta preșcolară este bine de început cu contemplarea ilustrațiilor de carte realizate de către pictor. Pentru micuții de 3-4 ani este important procesul de examinare a unei imagini cunoscute. Pentru ei este caracteristică reacția emoțională „Ce este aceasta?”. Scopul principal al educatorului de a provoca interes și dorința de a contempla, de a numi obiectele cunoscute din imagine.

La vârsta de 4-5 ani scopul este de a încadra copilul în lumea imaginilor condiționate, a chipurilor grafice. El trebuie să înțeleagă, că unul și același obiect poate fi realizat în mod diferit. Educatorul poate întreba copilul: „despre ce este tabloul?”, „Ce a vrut pictorul să ne spună?”, „Numește personajele cunoscute”, „Ce face iepurele din imagine?” (stă, saltă, roade un morcov). Întrebarea stimulează atenția la mijloacele artistice, aplicate de pictor: amplasarea elementelor compoziției în suprafața foii de hârtie, redarea mișcării (dinamica), caracterul personajului (bun, răutăcios, înfuriat, zgârcit). Aceste acțiuni, scrie savanta Comarova T., permite concretizarea reprezentărilor despre obiectele cunoscute redade grafic, copiii însușesc experiența plastică a generațiilor anterioare. Operele de artă sunt puțin accesibile micuților de a le percepe, fiind că copilul nu poate înțelege mijloacele de expresivitate plastică.

La vârsta de 5-7 ani are loc acumularea experienței plastice. Copilul nu numai că recunoaște obiectele din imagine, dar pot determina caracterul personajelor, funcția operei, surprind linia de subiect. Educatorul dezvăluie subiectul tabloului, le vorbește despre dinamica eroilor, formează reprezentări despre compoziție. O deosebită atenție se va acorda perceperii gamei de culori Cu alte cuvinte cromatica, care are o valoare convingătoare la contemplarea operei de pictură. Copilul trebuie să înțeleagă că percepția cromatică este definită ca proces de cunoaștere umană; ea nu este un simplu proces de înregistrare (imprimare) a unor fenomene sau fenomene naturale, mai mult sau mai puțin

armonioase, ci o activitate vie de explorare, care, printr-un ansamblu de anumite operații logice, înglobează însușirile formelor sau a fenomenelor în activitatea nervoasă superioară a copilului.

Percepția cromatică ridică, în primul rând, problema educării simțului văzului, a sensibilității, inteligenței, care-l face pe copil apt să perceapă expresivitatea formelor, varietatea culorilor, afirmându-se ca o forță esențială umană. Astfel educația vizuală a copiilor coordonează și activitatea „ochiului” cu percepția lor estetică și a acesteia cu mediul înconjurător, înlesnind acomodarea lor la lumea exterioară, la viață și societate, menționa Vîgotskii L.

Cercetările psihologului Vengher L., Flerina E., E. Muhina ș.a. arată că deja la vârsta preșcolară copilul este capabil să rezolve un șir de probleme cromatice. Concluziile psihologilor apreciază procesul de percepere a culorii, care trebuie realizat mai întâi pe obiectele și fenomenele reale, și numai după aceasta – pe materialele didactice, ilustrate cu ele. Iar la examinarea reproducățiilor sunt binevenite întrebările stimulative, care orientează procesul de percepere a culorilor și permite analiza coloritului operei.

Pe parcursul anului de studii copilul se cunoaște cu 4-5 opere de pictură. Mai dificil este percepută de către copil pictura care reprezintă scene batalice cu multe figuri de oameni și complexitatea subiectului. Mai accesibile sunt picturile ce reprezintă peisajul, care are funcție de educație estetică și atitudini binevoitoare față de natură. Peisajul provoacă sentimente de uimire, interes, curiozitate față de frumusețea fenomenelor din jur. Portretul ajută copilul să observe trăsăturile blânde sau severe ale fețelor persoanelor din imagine. Pentru perceperea picturii se creează condiții adecvate: excursii la muzeu, contemplarea tablourilor din încăperea grădiniței, organizarea discuțiilor, întâlnirilor cu oamenii de artă. Procesul percepției picturii, scrie Saculina N., decurge în cinci etape consecutive:

1. perceperea integră a operei, oferind caracteristică generală, expresiv și convingător;
2. perceperea și analiza, evidențind părțile de bază, apoi cele secundare, mărunte ale obiectului, locul amplasării lor;
3. determinarea structurii operei – relațiile dintre părțile esențiale și cele secundare;
4. evidențierea culorilor, armonia și nuanțele lor;
5. examinarea repetată a operei în întregime.

Desigur, această etapizare a percepției este relativă, dar ea depinde de experiența copilului. Dacă obiectul este redat a doua oară examinarea detaliată, perceperea tactilă nu se recomandă, este suficient descrierea verbală, folosindu-se comparații. Atenție deosebită se va acorda percepției mărimii, formei și modul de realizare (dreptunghiul, pătratul, cercul etc.). Se vor atenționa micuții la controlul vizual, mișcarea și coordonarea lor, relațiile proporțiilor de mărime, spațiu. În procesul cunoașterii cu operele de artă copiii vor însuși un vocabular specific (tablou, pictură, grafică, colorit,

linie, compoziție, dinamică, cromatică, compoziție etc), folosind-ul în vorbirea activă. De obicei, perceperea operelor de artă are loc în timpul liber, în afara activităților didactice de artă plastică.

Perceperea sculpturii, în mare măsură se deosebește de perceperea picturii. În primul rând trebuie să menționăm, că sculptura extinde orizontul cunoștințelor copiilor și transmite spectatorului o anumită informație despre mediul din jur. Deseori, unii adulți trec cu nepăsare pe lângă o sculptură și nu observă frumusețea ei, nu înțeleg condițiile epocii care sunt redată în sculptură. De aceea, începând cu vârsta preșcolară trebuie să cunoaștem copilul cu această operă de artă plastică. Cu sculptura pot fi cunoscuți copiii de toate vârstele preșcolare. La vârsta de 3-4 ani se vor cunoaște cu sculptura de talie mică, jucându-se cu chipul unui ursuleț, iepuraș, păsărică etc. În grupele mari copiii se cunosc cu sculptura monumentală, amplasată în parcuri, în stradă, la muzeu. De asemenea, copiii se vor cunoaște și cu sculptura meșterilor populari din localitate și cei universali. Ei trebuie să știe că, sculptura poate fi cioplită în diferite materiale: piatră, lemn, os, marmură, granit, diorit, având o atitudine grijulie.

În concluzie, perceperea obiectelor, fenomenelor și a operelor de artă contribuie la formarea reprezentărilor, activizarea gândirii și dezvoltarea imaginației, creativității copiilor.

Bibliografie:

1. Arheim, R. *Arta și percepția vizuală*, Ed., Meridiane, București 1999.
2. Arheim, R. *Forța centrului vizual*, Ed Meridiane, București, 1995.
3. Zlate, M. *Psihologia mecanismelor cognitive*, Editura Polirom, Iași, 1999.
4. Stamati, M. *Probleme și soluții în formarea personalității prin arte plastice*. Chișinău: 2017. 326 p.
5. Cristina, L. *Timp și spațiu în pictură: percepția imaginii artistice*. București, 2013.
6. Комарова, Т.С. *Изобразительное искусство детей в детском саду*. Пед. Общество 1999, 248с.
7. Мухина, В.С. *Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта*. М., Педагогика. 1981.